

Co zkoumá informační věda: reflexe dvou článků

Čím se zabývá informační věda? Bawden a Robinson odpovídají poměrně jasně. Jsou to informace, vědomosti, dokumenty, fondy, uživatelé a dále pojmy relevance, výrazovost a používání informací.

Co už není tak jasné, je význam těchto pojmů. Ani klíčový pojem informace nemá jednoznačnou definici. Existuje fyzický, biologický, sociální, ale také matematický přístup k tomuto pojmu, přičemž existují skeptické názory k tomu, zda vůbec lze mezidisciplinární definici formulovat.

Jedna disciplína akcentuje empirickou rovinu informace (Nyquist a Hartley), jiná spíše syntaktickou (Shannon) či sémantickou a pragmatickou rovinu (Capurro a další).

Podle autorů Bawden a Robinson je aktuálně jediným kandidátem na obecně platnou definici informace (GDI - General Definition of Information) definice Luciana Floridiho. Ten chápe informace jako smysluplná data. Aby se soubor dat dal považovat za informaci, musí být správně vytvořen (dle syntaktických pravidel), smysluplný (v souladu s danou sémantikou) a pravdivý (to je pravdivý v souladu s pragmatickou, resp. performativní funkcí jazyka).

Řekněme, že pojem informace máme definovaný. Řeší nám to problémy s ostatními pojmy vyjmenovanými výše? Máme v takovou chvíli zcela jasné, co jsou znalosti? Zdá se, že ne. V případě znalostí řeší informační věda pojmovou nejednoznačnost třeba tak, že rozlišuje mezi sdělitelnými objektivními znalostmi (v dokumentech) a osobními subjektivními znalostmi (v hlavách lidí). Své vlastní akcenty v rámci těchto dvou koncepcí mají Floridi, Deutsch, Kvanvig či Polanyi.

Ani pojem dokument není tak úplně neproblematický. Co všechno vůbec je dokument? Je obraz či socha dokument? A co takový kámen v muzeu? Nebo dokonce kámen v řece? Buckland říká, že dokument je artefakt, který je zařazen do fondu, opatřen indexem a odkazy. Kámen v řece tedy v jeho pojetí dokument není, ale kámen v muzeu ano. Bucklandova teorie není jediná. Byla mnohokrát revidována, a to i Bucklandem samým. Zejména s ohledem na celou velkou oblast, jakou tvoří téma digitálních dokumentů.

S pojmem dokumenty úzce souvisí pojem fondy. Fondy jsou v podstatě menší či větší sbírky dokumentů. Mezi různými formami lze rozlišit dvě základní, a to fondy myšlenek reprezentovaných dokumenty (to jsou např. knihovny) a fondy objektů, které mohou k myšlenkám podněcovat (to jsou např. galerie). Co je fondům společné, je důraz na výběr, organizovanost, podobnost jednotlivých dokumentů (na rozdíl od kabinetu kuriozit). Co se týče digitalizace, pouze málo fondů jsou zcela digitální fondy, fondy bývají obvykle "hybridní" či "komplexní".

Pojmy výrazovost a relevance se vztahují ke konkrétnímu dotazu konkrétního uživatele. Saracevic říká, že značná část výzkumu a praxe v informačních vědách je založena na

myšlenky, že informační systémy poskytují odpovědi na dotazy. A že je to právě odpověď na dotaz, která je relevantní či irelevantní a poskytuje požadovanou výrazovost. Tento postoj k uživatelům podle autorů Bawden a Robinson ukazuje uživatele v poněkud jiném světle, než jen jako pasivního příjemce. Nicholas a Dobrowolski dokonce navrhuji využívat termín "informační hráči".

Přesuneme se k druhému článku, který ten první ukazuje v zajímavém světle.

Hjørland se ve svém článku otvírá otázkou, zda je informační věda vůbec vědecká disciplína. Na první pohled se tak může jevit, má v názvu slovo věda, má své obory na univerzitách, časopisy, konference, vědecké komunity. Na druhou stranu ale mezi jednotlivými katedrami jsou velké rozdíly v přístupu, není jasná shoda mezi základními pojmy a v neposlední řadě, svými akcenty se informační věda jeví spíše jako profesní než akademická disciplína.

Hjørland se poté na první pohled zabývá zejména jednotlivými pojmenováními oboru informační vědy. Pomyslně jede po časové ose a tematizuje názvy library economy, library science, bibliography, documentation, information and communication technology (ICT), information science or studie (IS), informatics, library and information science (LIS) knowledge management (KM) a dokonce i archive, library and museum studies (ALM). Jednotlivé názvy ale podrobuje analýze a ptá se, jaké teorie a metateorie na nimi stojí.

Spolu s Batesem vyhmatá 13 metateorií, kterými lze aktuálně zarámovat přístupy k informační vědě. Jsou to tyto přístupy: historický, konstruktivistický, diskuzivně-analytický, filosoficko-analytický, kriticko-teoretický, etnografický, socio-kognitivní, kognitivní, bibliometrický, fyzikální, inženýrský, uživatelsko-centrický, evoluční.

Každý z těchto přístupů s sebou nese vlastní sadu metod, porozumění základním pojmům a principům. Obvykle je původně ukotven v jiné vědecké disciplíně. To dokazuje i fakt, že řada informačních vědců vůbec nevzešla z informační vědy, ale jejich vlastní obor je k informační vědě nějakým způsobem přivedl. To vše přispívá k interdisciplinaritě, nebo spíše transdisciplinaritě na rozdíl od monodisciplinarity, jež je typická pro obory jako psychologie či sociologie (z nichž řada výše uvedených metateorií vychází).

Podle Hjørlanda je největší slabinou informační vědy terminologie. Aby vědci mohli jednoznačně komunikovat, potřebují k tomu společný jazyk. Dále podle něj informační věda potřebuje porozumět své vlastní historii (studenti i vědci by měli číst o vývoji informační vědy). Hjørland doporučuje k četbě knihu autorů Bawden a Robinson, zejména odkazuje k jejich terminologické kapitole, kterou jsme reflektovali výše. V neposlední řadě pak poukazuje na nutnost výzkumu v rámci informačních věd, a to obousměrně od konkrétního k abstraktnímu a od abstraktního ke konkrétnímu. To je podle něj to vůbec nejdůležitější.

Použitá literatura:

Bawden, David, and Lyn Robinson. *Introduction to Information Science*. Facet Publishing, 2015.

Hjørland, Birger. "Information Science and Its Core Concepts: Levels of Disagreement." *Studies in History and Philosophy of Science*, Springer Netherlands, 2013, pp. 205–35, http://dx.doi.org/10.1007/978-94-007-6973-1_9.